

Карсон Мекалерс

МАДАМ ЗИЛЕНСКИ И ФИНСКИ КРАЉ

Господину Бруку, шефу музичког одељења на Ридер колеџу, припадале су све заслуге што је довео Мадам Зиленски на факултет. Била је то срећа за колеџ; њен углед је био импресиван, како као композитора тако и као педагога. Господин Брук је на себе преузео одговорност да пронађе кућу за Мадам Зиленски, удобно место са баштом, што је било подесно за колеџ, а поред стамбене зграде у којој је он живео.

Нико у Вестбриџу није познавао Мадам Зиленски пре него што је дошла. Господин Брук је видео њене фотографије у музичким часописима, а једном јој је и писао по питању аутентичности извесног манускрипта Букстехудеа. Исто тако, док су вођени преговори да она дође на факултет, разменили су неколико телеграма и писама који су се односили на практичне ствари. Писала је јасним, штампаним словима и једино што је било необично у тим писмима била је чињеница да су она садржала повремено упућивање на предмете и особе које су биле потпуно непознате господину Бруку, као на пример „жута мачка у Лисабону” или „јадни Хајнрих”. Ове омашке господин Брук је приписао сметености, јер се Мадам Зиленски с породицом селила из Европе.

Господин Брук је донекле био осетљива особа; године Моцартових менуета, од објашњавања малих седмица и молских тријада, дала су му опрезно стрпљење карактеристично за његов позив. Углавном је био суздржан. Мрзео је академске бесмислице и комитете. Пре више година, када су из музичког одсека били одлучили да се окупе и проведу лето у Салцбургу, господин Брук се искрао из тог аранжмана у последњем тренутку и сам отишао у Перу. И сам је имао неколико ексцентричности и био је толерантан према особеностима других; и, збиља, он је прилично волео оно што је апсурдно. Често, када би био суочен са неком озбиљном и неприкладном ситуацијом, осетио би неко мало

унутрашње голицање, што би очврснуло његово издужено, благо лице и изоштрило светлост у његовим сивим очима.

Господин Брук је дочекао Мадам Зиленски на Вестбриџ станици недељу дана пре почетка јесењег семестра. Одмах ју је препознао. Била је висока, усправна жена, бледог и изнуреног лица. Очи су јој биле дубоко осенчене, а тамна, искрзана коса била је зачешљана уназад. Имала је крупне, деликатне руке које су биле врло неуредне. Око њене личности, у целини, било је нечега племенитог и апстрактног што је навело господина Брука да устукне на тренутак и нервозно стоји намештајући дугмад на манжетнама. Упркос њеном начину одевања – дугачке сукње и изношени стари кожни сако – остављала је утисак неодређене елеганције. С Мадам Зиленски била су три детета између десет и шест година, плавокоса, црних очију и лепа. Била је ту још једна особа, једна стара жена која је, касније се показало, била слушкиња, Финкиња.

То је била група коју је затекао на станици. Једини пртљаг који су имали са собом биле су две огромне кутије са манускриптима, а остатак њихових ситница био је заборављен на станици у Спрингфилду када су преседали из воза у воз. Тако нешто се може свакоме догодити. Када их је господин Брук све убацио у такси, помислио је да је готово с најгорим тешкоћама, али Мадам Зиленски наједном је покушала да се пребаци преко његових колена и изађе напоље.

„Благи Боже”, рекла је. „Оставила сам – како ви то кажете? – мој тик-тик-тик...”

„Ваш сат?”, упитао је господин Брук.

„О, не!” рекла је оштро. „Знате, мој тик-тик-тик”, и при томе је мрдала својим кажипрстом с једне на другу страну, као неко клатно.

„Тик-тик”, рекао је господин Брук, прислањајући руке на чело и склапајући очи. „Да нисте можда мислили на метроном?”

„Да! Да! Мислим да мора да сам га оставила онамо где смо мењали возове.”

Господин Брук је успео да је смири. Чак је рекао, с неком врстом збуњене храбрости, да ће јој обезбедити други наредног дана. Али у то време морао је себи да призна да је било нечега чудног у тој паници због метронома када је требало размишљати о остатку изгубљеног пртљага.

Домаћинство Зиленски се уселило у суседну кућу и на површини све је било уреду. Дечаци су били мирна деца. Звали су се Сигмунд, Борис и Сами. Увек су били заједно и ишли су један за другим наоколо како то чине Индијанци, Сигмунд је обично ишао први. Међусобно су говорили породичним есперантом који је очајно звучао и састојао се од руског, француског, финског, немачког и енглеског; када су ту били и

неки други људи, дечаци су били чудно тихи. Није било ничега у понашању Зиленских због чега би се господин Брук осећао нелагодно. Било је само малих догађаја. На пример, нешто у вези с децом подсвесно га је мучило када су били у кући, и на крају је схватио да је то што га је мучило била чињеница да дечаци Зиленски никада нису ишли преко тепиха; они би га заобилазили идући један за другим по голом поду, а ако је цела соба била застрта, они би стајали на вратима и не би улазили. А друга ствар била је ова: недеље су прошле, а Мадам Зилински као да није уложила никакав напор да се смести или да снабде кућу ни са чиме другим до једним столом и неколико кревета. Улазна врата су стајала отворена и дању и ноћу и убрзо је та кућа почела да поприма чудан невесео изглед места које је годинама напуштено.

Колеџ је имао све разлоге да буде задовољан радом Мадам Зиленски. Подучавала је са жестоким захтевима. Умела је да буде дубоко гневна ако се извесна Мери Овенс или Бернадин Смит не би понашале одговорно према Скарлатијевим трилерима. Приграбила је четири клавира за свој студио у колеџу и поставила четири збуњена студента да свирају заједно Бахове фуге. Галама која је допирала из њеног краја одељења била је неподношљива, али Мадам Зиленски као да за то није имала у себи нерв и ако чиста воља и напор могу да савладају неке музичке идеје, онда Рајдер колеџ није могао боље да учини. Ноћу је Мадам Зиленски радила на својој дванаестој симфонији. Као да никада није спавала; без обзира у које би доба ноћи господин Брук случајно погледао кроз прозор своје дневне собе, светиљка у њеном студију увек је била упаљена. Не, то што је господин Брук постао тако сумњичав није било ни због каквог професионалног обзира.

Крајем октобра први пут је осетио да је нешто очигледно погрешно. Ручао је са Мадам Зиленски и уживао док му је она детаљно причала о неком сафарију у Африци на коме је била 1928. Касније тог поподнева застала је код његове канцеларије и тамо стајала прилично одсутно на вратима.

Господин Брук је подигао поглед са свога стола и упитао: „Да ли сте нешто хтели?”

„Не, хвала”, рекла је Мадам Зиленски.

Имала је дубок, диван, тужан и озбиљан глас. „Само сам се питала. Сећате се оног метронома. Да ли мислите да сам га можда оставила код оног Француза?”

„Код кога?”, питао је господин Брук.

„Па, код оног Француза за кога сам била удата”, одговорила је.

„Француз”, рекао је господин Брук благим гласом. Покушао је да замисли супруга Мадам Зиленски, али је његов ум то одбијао. Промрмљао је напола себи: „Отац Ваше деце.”

„Ма не, Самијев отац”, рекла је Мадам Зиленски одлучно.

Господин Брук је брзо унапред схватио. Његови најдубљи инстинкти су га опоменули да ништа не каже. Па ипак, његово уважавање реда, његова савест, захтевали су да упита, „А отац друге двојице?”

Мадам Зиленски је ставила руку себи на потиљак и разбарушила своју кратку, подшишану косу. Лице јој је било сањиво и неколико тренутака није одговорила. А онда је рекла благим гласом: „Борис је од једног Пољака који је свирао пиколо.”

„А Сигмунд?”, упитао је он. Господин Брук је гледао по свом уредном писаћем столу, са гомилом папира са исправкама, три наоштрене оловке и притискивачем папира – слоном од слоноваче. Када је подигао поглед на Мадам Зиленски, она је очигледно била упорно мислила. Посматрала је углове просторије, обрве су јој биле спуштене, а вилица јој се померала с једне на другу страну. Напокон је рекла: „Дискутовали смо о Сигмундовом оцу?”

„Овај, не”, рекао је господин Брук. „Нема потребе да то радимо.”

Мадам Зиленски је одговорила гласом који је истовремено био достојанствен и коначан: „Он је био мој земљак.”

Господина Брука није била брига ни овако ни онако. Није имао никаквих предрасуда; људи су могли да се венчавају и седамнаест пута и имају децу Кинешчиће што се њега тицало. Али било је нечега у овом разговору с Мадам Зиленски што га је мучило. Најједном је схватио. Деца уопште нису личила на Мадам Зиленски, али су тачно личила једно на друго. И како су сви они имаали различите очеве, господин Брук је помислио како је та сличност запањујућа.

Али, Мадам Зиленски је била завршила са том темом. Затворила је рајсфершлусом свој кожни сако и окренула се.

„Тачно сам га тамо оставила”, рекла је и брзо климнула главом, „*Chez* оног Француза.”

Ствари су се глатко одвијале на музичком одељењу. Господин Брук није имао никаквих непријатности којима би се бавио, као што је то био случај с наставницом харфе која је на крају побегла с механичарем из гараже због удаје. Постојала је само та упорна забринутост у вези Мадам Зиленски. Није могао да одгонетне шта је било погрешно у његовом односу са њом или због чега су његова осећања била тако збркана. Пре свега, она је била велики глобтротер, а њени разговори били су неприкладно зачињени позивима на немогућа места. Умела је данима да иде а да не отвори уста, шуњајући се ходником с рукама у џеповима свог сакоа, а лице јој било закључано у медитацији. Она би најједном знала да примора господина Брука да застане и започне дугачак колебљив монолог, док су јој очи биле безобзирне и светле, а глас топао од жудње. Причала би о било чему и ни о чему. Па ипак, без из-

узетка, било је нечег чудног, неуравнотеженог, у свакој епизоди коју би икада поменула. Ако би причала о томе како је водила Самија код берберина, утисак који је стварала био исто толико стран као да је причала о неком поподневу у Багдаду. Господин Брук то није могао да схвати.

Истина му је постала јасна врло изненада, а та истина је све учинила савршено јасним или је бар разјаснила ситуацију. Господин Брук је рано стигао кући и распалио ватру на малом огњишту у дневној соби. Те вечери осећао се угодно и спокојно. Седео је испред ватре с чарапама на ногама, књига поезије Вилијама Блејка била је на столу поред њега, а себи је насуо пола чаше кајсијеваче. У десет сати дремао је угодно пред ватром док му је глава била пуна замагљених Малерових фраза и полумисли које су промицале. Наједном, из ове деликатне омамљености у свест су му доспеле две речи „Фински краљ”. Речи су му се чиниле познатим, али у првом тренутку није могао да их смести. А онда им је наједном ушао у траг. Тог поподнева он се шетао преко кампуса када га је Мадам Зиленски зауставила и започела неку бесмислену заврзламу коју је он само напола слушао, размишљао је о гомили канона који су му пристигли после часа на коме је говорио о контрапункту. Сада су му се те речи, модулације њеног гласа, вратиле са подмуклом тачношћу. Мадам Зиленски је отпочела следећом опаском: „Једнога дана, док сам стајала испред *Pâtisserie*, прошао је фински краљ у саоницама.”

Тргнувши се господин Брук се усправио у својој столици и спустио чашу с ракијом. Та жена је била патолошки лажов. Скоро свака реч коју је изговарала изван часова била је неистина. Уколико је радила читаве ноћи рекла би вам да је вече провела у биоскопу. Уколико је ручала у *Сџарој шаверни* сигурно би поменула да је ручала са својом децом код куће. Та жена је једноставно била патолошки лажов, и то је објашњавало све.

Господин Брук пукнуо је прстима и устао са столице. Његова прва реакција је била осећање љутње. Да је из дана у дан Мадам Зиленски имала дрскости да седи тамо у његовој канцеларији и плави га својим срамним лажима! Господин Брук је био је жестоко испровоциран. Ишао је горе-доле по соби, а онда је отишао у своју малу кухињу и направио себи сендвич са сардинама.

Један сат касније, док је седео испред огњишта његова иритираност се претворила у педагошко и брижно чуђење. Оно што мора да уради, рекао је себи, јесте да на читаву ту ситуацију гледа равнодушно и гледа на Мадам Зиленски као што доктор гледа болесног пацијента. Њене лажи су биле провидне. Она се није претварала ни са каквом намером да обмане, а неистине које је причала никада нису биле употребљене ради прибављања икакве користи. То је било оно што излуђује; једноставно иза тога није постојао никакав мотив.

Господин Брук је довршио остатак ракије. Па лагано, када је скоро била поноћ, јавило му се још једно разумевање. Разлог за лажи Мадам Зиленски био је болан и једноставан. Читавог свог живота Мадам Зиленски је радила – на клавиру, подучавајући и пишући дванаест дивних и огромних дванаест. Дању и ноћу она се убијала радећи и борећи се и уносећи своју душу у свој рад и није много тога остајало за било шта друго. Пошто је била осетљиво створење, патила је због тог недостатка и све је чинила како би то надокнадила. Ако би провела ноћ повијена над столом у библиотеци, а касније изјавила да је провела то време играјући карте, било је то као да је успела да учини обе те ствари. Кроз лажи, живела је замишљеним животом. Лажи су удвостручавале оно мало што је остало од њеног пословног живота и увећавало тај преостали дроњак њеног приватног живота.

Господин Брук је гледао у ватру, а лице Мадам Зиленски му је било на уму, строго лице са тамним, уморним очима и деликатно дисциплинованим устима. Био је свестан топлине у својим грудима и осећања сажаљења, заштићености и страшног разумевања. Извесно време био је у стању пријатне пометености.

Доцније је опрао зубе и обукао пицаму. Мора да буде практичан. Шта је то разјашњавало? Тај Француз, Пољак са пиколом, Багдад? А та деца, Сигмунд, Борис и Сами – ко су они били? Да ли су они најзад стварно били њена деца или их је однекуд једноставно сакупила? Господин Брук је очистио своје наочаре и ставио их поред кревета. Он мора одмах да дође до договора са њом. Иначе, имаће на одељењу извесну ситуацију која би могла да постане веома проблематична. Била су два сата. Погледао је кроз прозор и видео да је светло у радној соби Мадам Зиленске и даље било упаљено. Господин Брук је легао у кревет, правио страшне гримасе по мраку и покушавао да испланира шта ће да уради наредног дана.

Господин Брук је био у својој канцеларији око осам сати. Седео је погрбљен за својим писаћим столом, спреман да заустави Мадам Зиленски док буде пролазила ходником. Није требало дуго да чека и чим је чуо њене кораке викнуо је њено име.

Мадам Зиленски је стајала на вратима. Изгледала је неодређено и незаинтересовано. „Како сте? Тако сам се лепо ноћас одморилa”, рекла је.

„Седите, молим вас, ако хоћете”, рекао је господин Брук. „Хтео бих са вама да поразговарам.”

Мадам Зиленски је ставила у страну свој портфолио и уморно се завалила у наслоњачу насупрот њему. „Да?”, рекла је.

„Јуче сте ми се обратили док сам ишао преко кампуса”, рекао је полако. „Ако се не варам, верујем да сте нешто рекли о некој послasti-чарници и краљу Финске. Да ли је то тачно?”

Мадам Зиленски је окренула главу у страну и ретроспективно зурела у угао прозорског симса.

„Нешто у вези с неком посластичарницом”, поновио је. Њено уморно лице се озарило. „Па наравно”, рекла је узбуђено. „Причала сам вам о тренутку када сам стајала испед те радње, а фински краљ...”

„Мадам Зиленски!”, узвикнуо је господин Брук. „*Не постоји* никакав фински краљ.”

Мадам Зиленски је изгледала потпуно безизразно. А онда, тренутак касније, наново је почела. „Стајала сам испред Бјарнеове *Patisserie* када сам се окренула од колача и наједном угледала финског краља...”

„Мадам Зиленски, управо сам вам рекао да не постоји никакав фински краљ.”

„У Хелсингфорсу”, опет је почела сва очајна, и он јој је опет дозволио да стигне до краља, а онда не даље.

„Финска је демократска држава”, рекао је. „Ви ни случајно нисте могли да видите финског краља. Према томе, то што сте управо рекли је једна неистина. Чиста неистина.” Никада после тога господин Брук није могао да заборави лице Мадам Зиленски у том тренутку. У њеним очима је било запрепашћености, очаја, и неке врсте ужаса утераног у шкрипац. Личила је на неког ко посматра цепање и распад сопственог унутрашњег света.

„Штета је”, рекао је господин Брук са правим саосећањем.

Али Мадам Зиленски се прибрала. Подигла је своју браду и хладно рекла: „Ја сам Финкиња.”

„Не доводим то у питање”, одговорио је господин Брук. Размисливши поново, јесте мало доводио у питање.

„Рођена сам у Финској и ја сам финска држављанка.”

„То свакако може бити”, рекао је господин Брук подижући глас.

„За време рата”, наставила је страствено, „возила сам мотоцикл и била сам курир.”

„Ваш патриотизам се не доводи у питање.”

„Само зато што објављујем прве радове...”

„Мадам Зиленски!”, рекао је господин Брук. Ухватио се за ивицу писаћег стола. „То је само једна ирелевантна ствар. Поента је у томе што сте бранили и доказивали да сте видели – да сте видели...” Али није могао да доврши. Њено лице га је зауставило. Била је самртно бледа, а око њених уста биле су тешке сенке. Очи су јој биле широм отворене, осуђене на пропаст и поносите. Господин Брук се наједном осетио као убица. Велика збрка осећања – разумевања, кајања и неразумне љубави – натерали су га да рукама покрије лице. Није могао да проговори све док се то неспокојство у њему није примирило, а онда је рекао врло слабашним гласом: „Да. Наравно. Фински краљ. Да ли је био пријатан?”

Један сат касније, господин Брук је седео и гледао кроз прозор своје канцеларије. Дрвеће дуж мирне Вестбриџ улице било је безмало голо, а сиве зграде колеца имале су некакав миран, тужан изглед. И док је он доконо прихватио тај добро познати приказ, угледао је старог теријера како се гега улицом. Било је то нешто што је он и раније посматрао стотину пута, па шта је то било што му се учинило да је чудно? Онда је схватио с неком врстом хладног изненађења да је тај стари пас ишао унатрашке. Господин Брук је посматрао теријера све док није нестао из вида, а онда се вратио свом послу на канонима који су му стигли после часа на коме је говорио о контрапункту.

КАРСОН МЕКАЛАРС (Carson McCullers, 1917–1967) ауторка је бројних дела, укључујући и романе *Срце је усамљени ловац* (*The Heart is a Lonely Hunter*), *The Member of the Wedding*, *Clock Without Hands* и других. Рођена је у Коламбусу, у Џорџији. Постала је пијанисткиња која обећава и уписала је Џулијард музичку академију када је имала седамнаест година, али због недостатка новца никада није похађала наставу. Уместо тога студирала је писање на Универзитету Колумбија. Роман *Срце је усамљени ловац*, доноси јој огромну славу.

С енглеског превео и белешку о ауторки сачинио ЂОРЂЕ КРИВОКАПИЋ